

היום נלמד בעזרת ה'

עבודה זרה דף לו

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - והשמן שלהן:

שמן, רב אמר דניאל גזר עליו: כלומר לדעת רב הטעם ששמן של גויים אסור הוא משום שדניאל גזר עליו איסור.

ושמואל אמר, זליפתן של כלים טמאים אוסרתן: ולדעת שמואל הטעם הוא משום שהכלי שבו הניח בגוי את השמן פולט את הטומאה שבלע (= כשהגוי שופך את השמן מהכלי שלו לכלי של ישראל, הכלי של הגוי פולט את הטומאה שבלועה בו לתוך השמן).

קושיא: אטו כולי עלמא אוכלי טהרות נינהו?! וכי כולם אוכלים חולין בטהרה? כלומר מדוע בגלל שהכלי פולט טומאה אסרו את השמן על כולם.

תירוץ: אלא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן: אלא הטעם הוא משום שהכלי פולט את דבר האיסור הבלוע בו.

שמואל מקשה על רב: א"ל שמואל לרב, בשלמא לדידי: לשיטתי שהטעם הוא משום פליטת איסור, מובן מה שדרש רבי שמלאי שרבי יהודה הנשיא ובית דינו התירוהו, לפי שר"י הנשיא סבר ש'נותן טעם לפגם' מותר, כלומר דבר איסור עם טעם פגום שנפל לתוך תבשיל של היתר, לא אוסר את התבשיל, והאיסור הבלוע בכלי של הגוי טעמו פגום ולכן לא אוסר את השמן.

אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו: אבל לשיטתך שהטעם הוא משום שדניאל גזר עליו, א"כ קשה שאין זה יתכן שרבי יהודה הנשיא ביטל את הגזירה של דניאל, שהרי הדין הוא שאין ב"ד יכול לבטל את דברי ב"ד חבירו אלא א"כ הוא גדול ממנו בחכמה ובמניין, ובית דינו של רבי יהודה הנשיא לא היו גדולים מבית דינו של דניאל שהיה הרבה לפניהם.

א"ל שמלאי לודאה קא אמרת? שאני לודאי דמזלזלו: ענה לו רב - אתה מביא ראיה מרבי שמלאי שבא מהעיר לוד? אנשי לוד מזלזלים בתקנות חכמים ולכן הוא אמר שרבי יהודה הנשיא התיר את השמן, אבל באמת רבי יהודה הנשיא לא התיר זאת מעולם.

א"ל אשלח ליה? איכסיף: אמר לו שמואל - אשלח לרבי שמלאי את מה שאמרת עליו? התבייש רב על מה שאמר על רבי שמלאי.

*

אמר רב: אם רבי יהודה הנשיא לא דרש את הפסוק בדניאל שממנו לומדים שדניאל גזר על השמן, וכי אנחנו לא נדרוש? כלומר רבי יהודה הנשיא סבר שבית דין אחר (ולא דניאל) גזרו על השמן בגלל 'זליפתן של כלים טמאים', וכיון שהוא סבר ש'נותן טעם לפגם מותר' לכן הוא התיר את השמן, אבל אנחנו, אומר רב, נדרוש את הפסוק בדניאל וממנו נלמד שאכן דניאל גזר עליו.

והכתיב: שהרי נאמר בספר דניאל **"וַיֵּשֶׁם דָּנִיֵּאל עַל לְבוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְּנָאֵל כִּפְתָּבַג הַמֶּלֶךְ וּבִיַּין מְשִׁתָּיו"**, משמע שמדובר כאן בשתי משתאות, אחד של יין ואחד של שמן, דהיינו שדניאל נזהר שלא לשתות יין ושמן של גויים.

רב סבר: שדניאל 'שם על ליבו' והורה לכל ישראל שאסור לשתות יין ושמן של גויים, ומכאן שדניאל גזר עליו.

ושמואל סבר: שהוא שם על לבו ולא הורה לכל ישראל.

קושיא על רב: ושמן דניאל גזר? והרי **אמר באלי** בשם **אבימי נותאה משמיה דרב** שאיסור פת ושמן ויין של גויים, והאיסור להתחתן עם בנותיהם של גויים, כולם הם חלק משמונה עשרה גזירות שגזרו בית הלל ובית שמאי (הגמ' **תקשה לקמן** שהרי **להתחתן עם בנותיהם הוא איסור דאורייתא**), וא"כ לא דניאל גזר על השמן!

וכי תימא: ואם תרצה לומר שבא דניאל וגזר אבל לא קיבלו את גזירתו, ואח"כ באו תלמידי הלל ושמאי וגזרו וקיבלו את גזירתם, א"כ מדוע אמר רב לעיל 'שמן דניאל גזר עליו', והרי אם בני דורו לא קיבלו את גזירתו אין זו גזירה.

תירוץ: אלא דניאל גזר עליו בעיר, ואתו אינהו וגזור אפילו בשדה: אלא דניאל גזר על השמן רק בעיר, שמא יבואו להתחתן עם בנותיהם, ובאו תלמידי הלל ושמאי וגזרו עליו אפילו בשדה.

קושיא: ור' יהודה הנשיא היכי מצי למישראל תקנתא דתלמידי שמאי והלל: כלומר בין לרב שתלמידי הלל ושמאי הוסיפו על גזירת דניאל וגזרו עליו אפילו בשדה, ובין לשמואל שתלמידי שמאי והלל גזרו, קשה, איך רבי יהודה הנשיא יכול לבטל את גזירת בית שמאי ובית הלל, והרי הדין הוא שאין ב"ד יכול לבטל את דברי ב"ד חבירו אלא א"כ הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, ובית דינו של רבי יהודה הנשיא לא היו גדולים מבית שמאי ובית הלל שהיו הרבה לפניהם.

ועוד קשה, שהרי **אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן**, בכל דבר יכול בית דין לבטל את דברי בית דין חבירו (אם הם גדולים מהם בחכמה ובמנין) חוץ משמונה עשר דבר, שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעים להם לבטל את הגזירה, וא"כ אי אפשר לבטל את גזירת השמן שהיא חלק משמונה עשרה דבר.

תירוץ: אמר רב משרשיא: הטעם שאין שום ב"ד יכול לבטל את גזירת שמונה עשר דבר הוא בגלל שפשטה גזירתם בכל ישראל, ולכן אפילו אליהו לא יכול לבטל זאת, אבל גזירת השמן לא פשט איסורו בכל ישראל (: שרוב ישראל לא נהגו איסור בשמן מחמת הגזירה), ורבי יהודה הנשיא סמך על דברי רשב"ג ור"א בר צדוק שלא גוזרים גזירה על הציבור אלא אם רוב הציבור יכול לעמוד בה, אבל גזירת השמן היא גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה, ומשום כך ר"י הנשיא התיר את השמן.

דאמר רב אדא בר אבהו: נאמר "בְּמִאֲרָה אֲתֶם נִאָּרִים וְאֲתִי אֲתֶם קִבְּעִים הַגּוֹי כְּלוּ", כלומר שאומר הקב"ה אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה, ומחמת כן הדבר ההוא נאסר עליכם, ואח"כ אתם גוזלים אותי בכך שאתם נהנים שוב מהדבר שאסרתם עליכם. ומכך שנאמר "הַגּוֹי כְּלוּ" אנו לומדים שרק עם כל העם קיבל את הגזירה הרי זו גזירה, אבל אם לא קיבל זאת כל העם אין זו גזירה.

*

גופא אמר באלי וכו': הגמרא חוזרת לדברים שנאמרו לעיל.

שאלה: בנותיהן מאי היא? תשובה: אמר רב נחמן בר יצחק: חכמים גזרו על בנות הגויים שיטמאו בטומאת נידה עוד כשהן בעריסה, כלומר מרגע שנולדו, למרות שמהתורה גויה אינה טמאה בנידות. טעם הגזירה כדי שיזהרו לא לגעת בהם ובכך לא יבואו לשכב איתם דבר האסור מהתורה. (ראב"ד).

וגניבא משמיה דרב אמר: כל הגזירות (פת, שמן, יין, וכנות) משום שלא יבוא היהודי לעבוד ע"ז. וכדלהלן.

דכי אתא רב אחא בר אדא א"ר יצחק - גזרו על פיתן משום שמן. הגמרא עוצרת ומקשה: מאי אולמיה דשמן מפת? מדוע שמן חמור יותר מפת? הגמרא משיבה: אלא על פיתן ושמן משום ייבן וכו': גזרו על פת ושמן כדי שלא יבוא לשתות מהיין שלהם. והיין אסור כי הוא מבעיר את התאווה ויבוא להתחתן עם בנות הגוי. והבנות אסורות כי הם ימשכו אותו לעבוד ע"ז.

בנוסף, ממשיך רב אחא בר אדא ואומר 'ועל דבר אחר משום דבר אחר' כלומר יש עוד דבר שגזרו עליו בגלל דבר אחר, ולקמן הגמרא תבאר.

הגמרא מקשה על דברי רב אחא בר אדא שהאיסור להתחתן עם בנות הגויים הוא רק מדרבנן.

קושיא: בנותיהן דאורייתא היא דכתיב "לא תתחתן בהם!" תירוצ: דאורייתא ז' אומות וכו': מדאורייתא אסור להתחתן רק עם שבעה האומות (המוזכרים בפסוקים שם), אבל רבנן גזרו גם על שאר עובדי כוכבים.

קושיא: ולרשב"י דאמר "כי יסיר את בנך מאחרי" לרבות כל המסירות מאי איכא למימר? נאמר "ולא תתחתן בהם ... כי יסיר את בנך מאחרי", לרבות את כל האומות שבנותיהן יסירו את בנך מאחרי ה'.

[רבי שמעון דורש את טעם הפסוקים. ולכן אפילו שהתורה לא כתבה את הטעם בפסוק, אנו יכולים לדרוש אותו בעצמינו. וא"כ היינו יכולים לפרש מעצמינו שטעם האיסור להתחתן עם בנות גויים שמא הוא יסיר את בנך מאחרי ה', וא"כ מדוע התורה כתבה את הטעם? אלא בהכרח היא כתבה אותו כדי לרבות את שאר המסירים].

תירוצ: אלא דאורייתא אישות דרך חתנות ואתו אינהו גזרו אפילו דרך זנות: מהתורה אסור להתחתן עם בנות גויים רק בחתונה ונשואין, ובאו חכמים וגזרו גם

על זנות בעלמא איתם. קושיא: **זנות נמי בבית דינו של שם גזרו, דכתיב "ויאמר יהודה הוציאוא ותשרף"**: כי יהודה חשב שתמר זינתה עם גוי (ולא ידע שהיא מעוברת ממנו). אם כן כבר מאז גזרו שלא לזנות עם גויות, ולא גזרו את זה תלמידי שמאי והלל!

תירוץ: **אלא דאורייתא עובד כוכבים וכו'**: אלא גזירת הבית דין של שם (המכונה 'דאורייתא' כי אנו יודעים אותה מהכתוב בתורה ראב"ד) היתה על יהודיה שנבעלת לגוי, כי האשה נמשכת אחר בעלה והיא תמשך אחריו לעבוד ע"ז. אבל לא גזרו על יהודי שבוכל גויה, כי היא נמשכת אחריו ולא הוא אחריה. ובאו תלמידי שמאי והלל וגזרו גם על זה.

קושיא: **ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני היא! דאמר מר 'הבוכל ארמית קנאין פוגעין בו'**: כמו פנחס שהרג את זמרי בן סלוא שבעל את המדיינית. אם כן האיסור הוא מהתורה שבעל פה.

תירוץ: **דאורייתא בפרהסיא וכמעשה שהיה, ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא**: מהתורה אסור רק בפרהסיא כמו המעשה שהיה שם עם פנחס, ובאו רבנן וגזרו איסור אפילו בצנעה. קושיא: **בצינעא נמי, בית דינו של חשמונאי גזרו!** כדלהלן.

ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג"א: רבנן גזרו שהוא חייב ארבעה איסורים, שהם ראשי התיבות של נשג"א, ולכן חייב ארבע פעמים מלקות.

נ' - גזרו עליה כאילו היא נידה למרות שגויה אינה נידה. והטעם שלא יבוא על ישראלית נידה. **ש'** - גזרו עליה כאילו היא שפחה (אסור ליהודי להתחתן עם שפחה כנענית). והטעם שלא יבוא על שפחה כנענית. **ג'** - גזרו עליה בגלל שהיא גויה למרות שבא עליה בדרך זנות. והטעם שלא יבוא להתחתן איתה. **א'** - גזרו עליה כאילו היא אשת איש הנשואה לגוי, למרות שליהודי אין איסור 'אשת איש' באשה של גוי, והטעם כדי שלא יבוא על אשת איש ישראלית.

כי אתא רבין אמר משום נשג"ז: רבין משנה את האיסור האחרון במקום 'אשת איש', 'זונה'. כלומר שאם כהן יבוא על גויה, הרי זה כאילו הוא בא על יהודיה זונה האסורה לו בלאו. והטעם כדי שלא יבוא על זונה ישראלית.

על כל פנים כבר בית דין של חשמונאי גזרו איסור ליהודי לבוא על גויה בזנות.

תירוץ: כי גזרו בית דינו של חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא, ואתו אינהו גזור אפי' ייחוד: הם גזרו רק על ביאה ממשי. ובאו תלמידי שמאי והלל וגזרו גם על ייחוד בלבד. **קושיא:** ייחוד נמי בית דינו של דוד גזרו! דאמר רב יהודה באותה שעה גזרו על ייחוד: כשקרה המעשה של אמנון ותמר גזרו על כך.

תירוץ: אמרי התם ייחוד דבת ישראל, אבל ייחוד דעובדת כוכבים לא. ואתו אינהו גזרו אפי' אייחוד דעובדת כוכבים: בית דינו של דוד גזרו רק על ייחוד עם יהודיה. ותלמידי שמאי והלל גזרו גם על ייחוד עם גויה.

קושיא: ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא! דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק - רמז לייחוד מן התורה מניין? שנאמר "כי יסיתך אחיך בן אמך" וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית? אלא בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה: כלומר בדרך אגב לומדים מהפסוק הזה שלבן מותר להתייחד רק עם אמה שלו, אבל אסור לו להתייחד עם שאר עריות (כגון דודה שלו או אשת איש).

תירוץ: ייחוד דאורייתא דאשת איש וכו': מתהורה אסור רק ייחוד עם יהודיה אשת איש, ובא דוד וגזר אפילו על ייחוד עם פנויה, ובאו תלמידי בית שמאי ובית הלל וגזרו אפילו על ייחוד עם גויה פנויה.

הגמרא חוזרת לדברי רב אחא בר אדא

שאלה: מאי 'על דבר אחר משום דבר אחר'?

תשובה: אמר רב נחמן בר יצחק: גזרו על ילד קטן גוי שיטמא בטומאת זיבה (למרות שהוא לא ראה כלום), כדי שילד יהודי לא יהיה מצוי בחברתו, כי הילד הגוי חשוד על משכב זכור עם הילד היהודי.

דאמר רבי זירא צער גדול היה לי: טרחה גדולה היתה לי בשאלה מתי ילד גוי מטמא בזיבה? כי שאלתי כמה פעמים את ר' אסי, ור' אסי שאל את ר' יוחנן, ור' יוחנן שאל את ר' ינאי, ור' ינאי את רבי נתן בן עמרם, ור"נ בן עמרם את רבי. ורבי ענה - מאז שהוא בן יומו.

וכשבאתי לר' חייא, הוא אמר לי שהוא מטמא רק מגיל ט' שנים ויום אחד. וכשבאתי ואמרתי לרבי את דברי רבי חייא, אמר לי רבי - הנח את דברי ותאחוז את דברי רבי

חייא. כי רק כשהוא בן תשע הוא ראוי לביאה, ולכן רק אז גזרו עליו משום משכב זכור.

אמר רבינא: כמו שילד גוי מטמא בזיבה מגיל תשע, בגלל שמאז הוא ראוי לביאה. כך גם ילדה גויה מטמאת בזיבה מגיל שלוש, שאז זה הגיל שהיא ראויה לביאה.

קושיא: פשיטא! תירוץ: **מהו דתימא:** דוקא ילד בגיל תשע שיש בו שכל למשוך את היהודי לעבירה, אנו גוזרים עליו. אבל ילדה קטנה בגיל שלוש שעדיין אין לה שכל למשוך אחריה לעבירה לא נגזור. קמ"ל שגוזרים.